

Statistică de bibliotecă

Război și subdezvoltare: ce cred jurnalele academice?

(partea I)

de Oana Cornelia Munteanu

Tema centrală a lucrării este relația dintre război și dezvoltare, în particular modul în care interacțiunea dintre cele două procese a fost definită și analizată la nivel teoretic, în mediul academic. Fiind vorba de tratarea de către mediul academic a unei tematici socio-politice, pornim de la ipoteza că însăși studierea acestei tematici poate fi influențată de orientarea ideologică a cercetătorilor. Scopul nostru principal este de a evalua dacă și în ce măsură, un anumit context ideologic direcționează cercetarea academică recentă, care se focusează pe înțelegerea relației dintre război/conflict armat și dezvoltare inegală/subdezvoltare.

1. Precizări metodologice

Cercetarea noastră urmărește să evedențieze dacă și în ce măsură, în ultimii 10 ani, preceptele ideologice au influențat studierea relației dintre conflict și dezvoltare. Pentru a atinge acest scop, am folosit ca metodă de cercetare analiza de conținut, aplicată pe un eșantion de 51 de articole științifice publicate în baze de date accesate prin intermediul BCUT „Eugen Todoran” din Timișoara și anume: *Oxford Journals*, *Sage*, *Taylor&Francis*, *Wiley*. Din punct de vedere temporal, am delimitat cercetarea la o perioadă de 10 ani, selectând articolele publicate în intervalul 2002-2012 în următoarele jurnale academice:

- *Conflict Management and Peace Science*
- *Conflict, Security and Development*
- *Defence and Peace Economics*
- *Journal of African Economies*
- *Journal of Conflict Resolution*
- *Journal of International Development*
- *Journal of Peace Research*
- *New Political Economy*
- *Oxford Economic Papers*
- *Third World Quarterly*
- *World Development*

Eșantionarea s-a realizat având în vedere criteriul relevanței, așa cum aceasta este operaționalizată de bazele de date electronice utilizate. În vederea verificării validității ipotezei de cercetare, analiza a încercat să răspundă la următoarele întrebări:

1. În ce măsură articolele selectate relevă concentrarea studierii relației dintre conflict și dezvoltare în jurul unei anumite paradigme?
2. Se poate vorbi despre o convergență în ceea ce privește temele specifice de cercetare ale articolelor

referitoare la analiza relației dintre conflict și dezvoltare sau există o diferență majoră între subiectele abordate de fiecare publicație?

3. Care este perspectiva din care sunt prezentate cauzele conflictelor? Este subdezvoltarea o cauză?
4. Din ce perspectivă sunt analizate consecințele conflictului asupra dezvoltării? Este subdezvoltarea un efect al conflictului?
5. Există o abordare teoretică dominantă și unitară sau pot fi identificate perspective teoretice distincte în cadrul aceleiași abordări teoretice?

În urma stabilirii cadrului general de analiză, pasul următor a fost reprezentat de cercetarea propriu-zisă a informației, interpretarea și prezentarea rezultatelor cercetării.

2. Orientarea teoretică de ansamblu a jurnalelor academice

Pentru a determina în ce măsură articolele reprezintă o paradigmă dominantă în studierea relației dintre conflict și dezvoltare, am avut în vedere *identificarea orientării teoretice de ansamblu a publicațiilor alese pentru cercetare*. Acest parametru a presupus o analiză a articolelor în două etape:

- a) Identificarea orientării teoretice a fiecărei publicații în parte (clasificarea publicațiilor s-a realizat stabilind ca principale criterii *aria de interes a temelor tratate preponderent*; rezultatele cercetării au fost sintetizate în tabelul 2.1.1.)
- b) Identificarea paradigmei dominante. Pentru a putea determina dacă articolele selectate reflectă dominanța unei dintre orientările teoretice identificate în prima etapă, în cercetarea academică am folosit ca variabilă *frecvența articolelor apărute în publicațiile selectate, pe teme referitoare la relația dintre conflict și dezvoltare*. Rezultatul interpretării datelor a fost sintetizat în tabelul 2.1.2.

Tabel 2.2.1. Identificarea orientării ideologice a cercetării în funcție de orientarea teoretică a publicațiilor

Publicația	Arie de cercetare	Încadrare ideologică
<i>Journal of Conflict Resolution</i>	teorii, cauze, soluții ale conflictului, pace	Liberalism
<i>Journal of International Development</i>	științe sociale, economie politică, relații internaționale, studii de dezvoltare	Neoliberalism
<i>World Development</i>	studii de dezvoltare, sărăcie, șomaj, comerț, datorie internațională, probleme de gen, conflict civil, economie, instituții	
<i>Oxford Economic Papers</i>	teorie economică, dezvoltare economică	
<i>New Political Economy</i>	economia politică globală, piețe globale, instituții și reglementări globale, inegalitate și dezvoltare	
<i>Journal of African Economies</i>	analiză macroeconomică	
<i>Conflict, Security and Development</i>	studii de dezvoltare, studii de securitate	
<i>Conflict Management and Peace Science</i>	conflict internațional, cursa înarmării, politică externă, teoria jocurilor	Realism
<i>Journal of Peace Research</i>	studii ale păcii, cauzele violenței, rezolvarea conflictelor, securitate	
<i>Defence and Peace Economics</i>	studii de securitate, rezolvarea conflictelor, economia apărării, industria militară și de apărare	
<i>Third World Quarterly</i>	studii de dezvoltare, dezvoltare regională, alternative la discursul global al dezvoltării	Poststructuralism

Tabel 2.2.2 Frecvența articolelor academice în publicațiile alese

Abordarea teoretică	Publicația	Frecvența	Total
Liberalism	<i>Journal of Conflict Resolution</i>	2	2
Neoliberalism	<i>Journal of International Development</i>	3	28
	<i>World Development</i>	4	
	<i>Oxford Economic Papers</i>	4	
	<i>New Political Economy</i>	2	
	<i>Journal of African Economies</i>	3	
	<i>Conflict, Security and Development</i>	12	
Realism	<i>Conflict Management and Peace Science</i>	1	15
	<i>Journal of Peace Research</i>	10	
	<i>Defence and Peace Economics</i>	4	
Postructuralism	<i>Third World Quarterly</i>	6	6

Într-o primă interpretare a datelor, am putea conchide că ipoteza lucrării se verifică la acest nivel primar de analiză. Conform tabelului 2.1.2, preocuparea pentru studiul relației dintre conflict și dezvoltare a fost mai degrabă frecventă în publicațiile identificate ca fiind orientate către neoliberalism. Totuși, influența ideilor neoliberale asupra cercetării referitoare la relația dintre conflict și dezvoltare este determinată de o serie de factori, a căror identificare și interpretare necesită o analiză detaliată. Parametrii enumerați mai sus vor fi

utilizați pentru ghidarea analizei care urmează.

3. Convergența articolelor științifice în funcție de ipotezele formulate de autori

În consecință, un alt parametru de analiză este acela al identificării existenței unei convergențe în ceea ce privește temele specifice referitoare la relația dintre conflict și dezvoltare abordate cu precădere de jurnalele academice. Scopul demersului a fost așadar de a

determina dacă în cadrul diferitelor abordări teoretice a existat sau nu un interes comun pentru anumite aspecte particulare ale relației dintre conflict și dezvoltare și mai ales, dacă există o diferențiere netă a orientărilor teoretice în raport cu acest parametru de analiză al relației dintre conflict și dezvoltare. Variabila pe care am utilizat-o pentru generarea interpretării rezultatului a fost ipoteza care a ghidat cercetarea fiecărui articol științific în parte. Analiza a evidențiat că în mediul academic a existat o preferință pentru abordarea următoarelor subteme referitoare la relația dintre conflict și dezvoltare:

- dezvoltarea este înțeleasă în principal în termeni de creștere economică
- importanța economiei în relația dintre conflict și dezvoltare
- efectele conflictului armat asupra creșterii economice
- asistența pentru dezvoltare în societățile post-conflict
- interdependența între politicile de dezvoltare și managementul conflictului pentru dezvoltare eficientă în țările post-conflict
- ineficiența neoliberalismului în asigurarea păcii și a dezvoltării

Referitor la existența unui interes comun între diferite paradigme, analiza ipotezelor a arătat că, atât publicațiile neoliberale, cât și cele realiste, insistă cu preponderență pe prezentarea dimensiunii economice a relației dintre conflict și dezvoltare. Ipotezele articolelor au relevat imaginea asupra dezvoltării între cele două paradigme dominante: dezvoltarea este asociată, atât de neoliberali cât și de realiști, în principal cu termenul de "creștere economică".

Mai mult, la nivelul celor două abordări există un consens asupra faptului că războiul reprezintă o problemă de dezvoltare și că sărăcia și conflictul sunt direct dependente. Astfel, ideea potrivit căreia sărăcia alimentează conflictul și prezumția că principalele consecințe negative ale conflictelor armate sunt cele asupra creșterii economice au fost observate prin recurența ipotezelor atât în publicațiile asociate neoliberalismului, liberalismului cât și realismului:

a) Neoliberalism:

- "Conflictul armat, în special războiul civil are efecte dăunătoare pentru îndeplinirea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului și pentru creșterea economică"¹
- "Războiul civil este determinat de oportunitatea de a obține profit: nemulțumirile sunt accentuate mai degrabă de factori economici, iar profitul reprezintă motivul principal al revoltei"²

¹ Scott Gates, Havard Hegre, Havard Strand, "Development consequences of armed conflict", în *World Development*, Vol. 40, No. 9, 2012, p.1713

² Paul Collier, Anke Hoeffler, „Greed and grievance in civil war”, în *Oxford Economic Papers*, No. 56, 2004, p. 563

- "Inegalitatea economică și nu subdezvoltarea constituie principala cauză a escaladării războiului civil"³
- "Războiul și în special războiul civil, au loc cu precădere în economiile neperformante și efecte negative asupra creșterii economice"⁴
- "Conflictul are efecte negative asupra creșterii economice a unui stat"⁵

b) Realism:

- "Sărăcia și conflictul armat sunt interdependente, iar relația causală se menține și la nivel individual sau local: cu cât comunitatea este mai săracă, cu atât este mai mare riscul de conflict armat"⁶
- "Efectele negative ale războiului civil asupra creșterii economice sunt dependente de considerente spațiale și temporale."⁷
- "Deschiderea către comerț și șocurile economice au efect indirect asupra riscului de conflict intrastatal prin impactul pe care îl au asupra creșterii economice, iar pe termen lung creșterea economică rezultată din comerț reduce riscul conflictului intern."⁸
- "Conflictul armat are efecte negative asupra creșterii economice pentru țara în care are loc conflictul, dar poate fi benefic în termenii creșterii comerțului pentru țările vecine."⁹
- "Cele mai multe războaie civile au loc în țările cele mai puțin dezvoltate, deoarece autoritatea și capacitatea scăzută a statului facilitează organizarea militară și politică a insurgențelor."¹⁰

c) Liberalism

- "Conflictul afectează dezvoltarea economică prin efectele negative asupra interacțiunilor la nivelul piețelor financiare internaționale."¹¹

³ Karl Macours, "Increasing inequality and civil conflict in Nepal" în *Oxford Economic Papers*, No.63, 2011, p. 1

⁴ Vally Koubi, "War and economic performance", în *Journal of Peace Research*, Vol. 42, No. 1, 2005, p. 67

⁵ Solomon W.Polachek, Daria Sevastianova, "Does conflict disrupt growth? Evidence of the relationship between political instability and national economic performance" în *New Political Economy*, Vol. 15, No. 3, 2012, p.361

⁶ Patricia Justino, "Poverty and violent conflict: A micro-level perspective on the causes and duration of warfare", în *Journal of Peace Research*, Vol. 46, No. 3, 2009, p. 315

⁷ Murdoch James C., Sandler Todd, "Civil war and economic growth: a regional comparison", în *Defence and Peace Economics*, Vol. 13, No. 6, 2002, p. 451

⁸ Elbadawi Ibrahim A., Hegre Havard, "Globalization, economic shocks and internal armed conflict", în *Defence and Peace Economics*, Vol. 19, No. 1, 2008, p. 37

⁹ Olaf J.De Groot, "The spillover effects of conflict on economic growth on neighbouring countries in Africa" în *Defence and Peace Economics*, Vol. 21, No. 2, 2010, p. 149

¹⁰ Helge Holtermann, "Explaining the development -civil War relationship", în *Conflict Management and Peace Science*, Vol 29, No.1, p. 56

¹¹ Gerald Schneider, E. Vera Troeger, "War and the world economy: Stock markets reactions to international economy" în *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, No. 5, 2006, p. 623

- ”Sărăcia determină apariția conflictului la nivel subnațional ca urmare a marginalizării și inegalității existente între diferite grupuri.”¹²

Recurența ipotezelor neolibérale referitoare la importanța comerțului extern și a creșterii economice în publicațiile identificate ca fiind de orientare realistă atrage atenția asupra posibilei irelevanțe a orientării teoretice de ansamblu a publicației în raport cu perspectiva teoretică distinctă asupra relației dintre conflict și dezvoltare a articolului.

Totuși, ca urmare a interpretării rezultatului generat de recurența ipotezelor în diferite abordări, trebuie menționat că nu au fost identificate recurențe relative la celelalte abordări teoretice majore și la poststructuralism.

4. Recurența articolelor științifice în funcție de tematică

Pe lângă recurența ipotezelor și existența intereselor comune, analiza a arătat că, în raport cu anumite aspecte ale relației dintre conflict și dezvoltare, publicațiile realiste nu au manifestat același interes. Pe lângă variabila *ipoteză* s-a luat în considerare și *tema specifică abordată*. Diferența de abordare a acestor aspecte a fost vizibilă cu privire la tematici acoperind aria: *asistenței pentru dezvoltare și necesitatea corelării politicilor de dezvoltare cu cele de management al conflictului*.

a) Neoliberalism:

- ”Efectele negative ale războiului civil și divizării etnice asupra creșterii economice pot fi stopate prin adoptarea unei democrații inclusive, care reprezintă soluția pentru a scăpa din capcana subdezvoltare-conflict.”¹³
- ”Eficiența asistenței post-conflict în Africa pentru atingerea unui grad de dezvoltare sau pentru îndeplinirea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului depinde de înțelegerea cauzelor conflictelor și de adaptarea asistenței la nevoile specifice de dezvoltare.”¹⁴
- ”Politicile economice de dezvoltare post-conflict trebuie să fie adaptate la contextul local ținând cont de riscul reapariției conflictului civil, pentru a fi eficiente în asigurarea păcii și dezvoltării.”¹⁵
- ”Succesul politicilor de dezvoltare nu constă numai în concentrarea pe asistența pentru dezvoltare ca

garant al creșterii economice și securității statului, ci pe toate politicile care au impact asupra dezvoltării, inclusiv managementul conflictului.”¹⁶

- ”Politicile de securitate și dezvoltare trebuie abordate integrat, deoarece sunt interdependente: dezvoltarea consolidată asigură securitatea, iar securitatea contribuie la dezvoltare”¹⁷.
- ”Există o puternică legătură între cooperare pentru dezvoltare și securitate: cooperarea contribuie atât la ameliorarea sărăciei, dezvoltare economică și guvernare post-conflict, dar mai ales la prevenirea conflictelor.”¹⁸
- ”Operațiunile de peacebuilding și programele de dezvoltare sunt interdependente și reprezintă modul cel mai adecvat de a răspunde problemelor cauzate de războiul civil.”¹⁹

b) Realism:

- Asistența externă și politicile economice nu influențează direct riscul apariției războiului civil, dar indirect, prin creșterea economică indusă, ajutorul și politicile economice reduc substanțial riscul conflictului.²⁰
- Există o puternică legătură între sărăcie și incidența conflictelor, de aceea, strategiile de reducere a sărăciei sunt esențiale pentru evitarea conflictelor.²¹

5. Distribuția specifică a articolelor în funcție de titlu

Pentru a determina *distribuția specifică* a temelor în cadrul diferitelor paradigme, la un nivel global de analiză, am folosit ca parametru de analiză titlurile articolelor, având în vedere frecvența acestora în raport cu temele specifice identificate. În consecință, s-au obținut următoarele rezultate, așa cum sunt prezentate în tabelul 2.2.3.

Interesul pentru cooperare, politici de peacebuilding și necesitatea integrării securității în politicile de dezvoltare și asistență pentru dezvoltare a fost în mod clar manifestat în publicațiile neolibérale, care au insistat asupra acestor aspecte pe parcursul a 13 articole, în opoziție cu realității care au tratat tema în două articole. De asemenea, interdependența între securitate și dezvoltare a constituit în mod clar și tema de cercetare a poststructuraliștilor.

¹² Håvard Hegre, Gudrun Østby, Clionadh Raleigh, ”Poverty and civil war events : A disaggregated study of Liberia” în *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 53, No. 4, 2009, p. 598

¹³ Cristina Bodea, Ibrahim A. Elbadawi, ”Political violence and underdevelopment” în *Journal of African Economies*, Vol. 17., AERC Supplement 2, 2008, p. ii50

¹⁴ M. K. Mlambo, A. B. Kamara, M. Nyende, ”Financing post-conflict recovery in Africa: the role of international development assistance” în *Journal of African Economies*, Vol. 18., AERC Supplement 1, 2009, p. i53

¹⁵ Paul Collier, ”Post-conflict recovery: how should strategies be distinctive?” în *Journal of African Economies*, Vol. 18., AERC Supplement 1, 2009, p. i99

¹⁶ Robert Picciotto, ”Aid and conflict: the policy coherence challenge” în *Conflict, Security & Development*, Vol. 4, No.3, 2004, p. 543

¹⁷ Frances Stewart, ”Development and security”, în *Conflict, Security & Development*, Vol. 4, No.3, 2004, p. 261

¹⁸ Sadako Ogata, ”Development co-operation and human security” în *Conflict, Security & Development*, Vol. 10, No.1, 2010, p.181

¹⁹ Jelena Smoljan, ”The relationship between peace building and development”, în *Conflict, Security & Development*, Vol. 3, No.2, 2003, p.233

²⁰ Paul Collier, Anke Hoeffler, ”Aid, policy and peace: Reducing the risks of civil conflict” în *Defence and Peace Economics*, Vol. 13, No. 6, 2002, p. 435

²¹ Do Quy-Toan, Iyer Lakshmi, ”Geography, poverty and conflict in Nepal”, în *Journal of Peace Research*, Vol. 47, No. 6, 2010, p. 735

Tabel 2.2.3. Interesul pentru teme specifice prin analiza titlurilor articolelor

Orientare teoretică	Numărul articolelor și tema identificată			
	Relația (sub)dezvoltare - conflict	Efectele conflictului asupra creșterii economice	Interdependența securitate-dezvoltare-peacebuilding	Asistența pentru dezvoltare
Neoliberalism	10	0	8	5
Liberalism	1	1	0	0
Realism	4	5	1	1
Postructuralism	0	0	6	0

6. Distribuția cercetărilor în funcție de cauzele identificate ale conflictelor

Cel de-al treilea aspect important care a ghidat analiza a fost relevarea perspectivei prin care sunt analizate *cauzele* care determină declanșarea unui conflict violent, în cele mai multe cazuri analiza îndreptându-se în toate articolele spre analiza războiului civil. Pentru a putea organiza cercetarea și a determina imaginea asupra factorilor determinanți ai conflictului, am stabilit doi parametri de analiză ai articolelor:

- Insistența asupra factorilor economici ca principali declanșatori ai conflictului. Această imagine este asociată cu ideea că subdezvoltarea, înțeleasă ca sărăcie, reprezintă principala cauză a războaielor civile;
- Insistența asupra prezentării factorilor sociali și politici ca declanșatori ai conflictului;

În plus, demersul identificării perspectivei teoretice prin care este analizată relația război-dezvoltare în termeni de cauze a presupus și stabilirea *variabilelor* care să structureze rezultatul cercetării. Cele două variabile utilizate au fost: *frecvența*, pentru fiecare abordare teoretică, a articolelor care susțin unul dintre factorii de mai sus și *frecvența și scopul indicatorilor folosiți pentru cercetare*: indicatori economici (PIB) sau ai dezvoltării umane (rate ale educației primare, șomaj, fracționare etnică, rate ale democratizării).

La nivel global, analiza frecvenței articolelor pe baza dihotomiei factori economici - factori sociali a condus la rezultatele sintetizate în tabelul 2.2.4. Pentru validitatea analizei, este necesar de menționat că publicația postructuralistă *Third World Quarterly* nu insistă asupra prezentării cauzalității conflictelor relativ la problematica dezvoltării.

Tabel 2.2.4 Frecvența articolelor în funcție de prioritizarea factorilor declanșatori ai conflictului

Orientare teoretică \ Factori declanșatori	Frecvența articolelor	
	Factori economici	Factori politici și/sau sociali
Liberalism		1
Neoliberalism	10	6
Realism	7	3

Analiza a arătat, așadar, că în general, și din publicațiile neoliberale și din cele realiste transpare ideea potrivit căreia factorii economici, sau mai precis, subdezvoltarea sau sărăcia reprezintă cauza principală a războaielor. Mai mult, aplicarea *variabilei referitoare la frecvența și scopul indicatorilor* folosiți pentru analiză a relevat un alt punct comun în articolele arondate neoliberalismului și realismului. În articolele asociate celor două abordări teoretice, care folosesc metode cantitativiste de argumentare a ipotezelor, nu există diferențiere a indicatorilor utilizați: indicatorii economici și cei sociali sunt aceiași. Astfel, atât publicațiile neoliberale cât și cele realiste, apelează frecvent la indicatori precum: PIB/cap de locuitor, populația, nivelul de educație primară și secundară, rata fracționării sociale, nivelul de democratizare, rata șomajului.

Pentru a determina imaginea asupra cauzalității conflictelor în diferitele abordări variabilele referitoare la rolul factorilor economici sau sociali/politici au fost analizate apelând la atributele: *rol puternic, rol nesemnificativ*.

Analiza eșantionului din publicațiile neoliberale a evidențiat faptul că studiile relației dintre conflict și dezvoltare au atribuit un *rol puternic factorilor economici* în declanșarea conflictelor violente. Ideea principală care transpare din majoritatea articolelor neoliberale este că sărăcia și subdezvoltarea economică reprezintă principala amenințare la adresa securității, fiind factorul declanșator al conflictelor. Așadar, creșterea economică, asociată unei rate ridicate PIB-ului reprezintă pentru neoliberali garanția păcii. *Rolul puternic al factorilor economici* în determinarea conflictului a reprezentat principala caracteristică a studiilor neoliberale care au luat în considerare relația de cauzalitate între dezvoltare și conflict.

Rolul puternic al factorilor economici a fost evidențiat prin referirea la PIB-ul/cap de locuitor în analiza relației dintre sărăcie și dezvoltare. Astfel, 10 articole neoliberale au motivat că factorii economici sunt cei care alimentează revendicările și declanșează conflictul. Articolele insistă fie asupra faptului că PIB-ul pe cap de locuitor influențează direct riscul conflictului, un PIB scăzut făcând fezabil financiar un conflict deoarece și costul pe care îl presupune este scăzut. Astfel, cu cât PIB-ul crește, se va dezvolta piața muncii

și va scădea riscul de conflict. De aceea, stările de pace sunt caracteristice statelor în care nivelul PIB-ului este de 5 ori mai mare decât în țări în care a izbucnit conflict²². Alte studii au asociat de asemenea, o dezvoltare economică rapidă în situații post-conflict cu posibilitatea reducerii riscului de revenire la conflict, susținând că o recuperare economică rapidă contribuie substanțial la reducerea riscului, prin combaterea șomajului²³. Există, de asemenea, și studii neolibérale care au stabilit o legătură clară între sărăcie-conflict-securitate prin prisma identificării cauzelor economice predominante ale conflictelor. Acestea susțin că atunci când PIB-ul/cap de locuitor se dublează, riscul războiului civil este redus la jumătate, iar țările cu venituri mici, care nu au putut adopta și susține politici de dezvoltare solide, au un risc de conflict de 15 ori mai mare decât țările din OECD. Provocarea pentru dezvoltare este că 1 miliard de oameni trăiesc în aceste țări, care presupun riscuri ridicate la adresa securității²⁴. Creșterea economică pare să aibă rol puternic și în dezvoltarea post-conflict a țărilor sărace, multe studii neolibérale aducând în discuție cercul vicios al sărăciei și conflictului, ”ca cea mai bună explicație pentru perpetuarea exemplului contemporan de război civil și colaps al statului”. Acestea pornesc de la ideea că lipsa oportunităților economice încurajează infraționalitatea și conflictul violent, iar insecuritatea generată blochează creșterea economică²⁵.

Dacă în cazul factorilor economici, tendința este clară, pentru *factorii sociali/politici* articolele neolibérale au relevat două tendințe: rol puternic al unor factori sociali/politici și rol ne semnificativ/reduc al altor factori. *Rolul puternic* al factorilor sociali/politici în declanșarea conflictului a fost identificat pe parcursul a 7 articole, în special în legătură cu următoarele aspecte:

- Inegalitatea socială: se recunoaște importanța inegalității economice, însă aceasta nu este dominantă, inegalitatea este construită social, de aceea răspunsul [la cauzalitate] trebuie să fie în analiza relațiilor sociale în care inegalitatea economică este încorporată²⁶. Argumentele merg chiar să întărească prezumția potrivit căreia inegalitatea economică nu este suficientă pentru declanșarea conflictului, susținând că, deși conflictele apar în societăți în care există diferențe mari de venit, probabilitatea războiului este mai mare în condițiile în care există și diferențe etnice,

religioase, rasiale pronunțate între membrii grupului²⁷.

- Eșecul statului înțeles în termeni de ”buna guvernanta”: aspecte precum corupția, lipsa democrației sau a instituțiilor eficiente sunt identificate de liberali ca având rol puternic în menținerea sărăciei și cauzarea conflictului. Astfel, neoliberalii susțin că majoritatea conflictelor sunt cauzate de sărăcie, înrădăcinată în corupția politică, manifestată în instituții și stat slab [...] fapt ce a avut un impact devastator asupra dezvoltării în Africa.²⁸ Democrația este asociată implicit cu pacea și are un rol semnificativ în determinarea predispoziției spre conflict, cu cât scade mai mult nivelul de democrație, cu atât crește riscul conflictului²⁹. Accentul și mai puternic este pus de liberali pe statele fragile, în care absența sau prăbușirea structurilor statului poate fi o sursă de insecuritate națională și globală, violență și conflict³⁰.

Articolele neolibérale au abordat explicarea cauzelor conflictului atribuind un *rol ne semnificativ sau redus* factorilor sociali/politici pe parcursul a 5 articole. Acești factori, care în viziunea neoliberală au rol redus, sunt mai degrabă complementari factorilor economici:

- Fraționalizarea etnică sau religioasă. Studiile au stabilit că fraționalizarea etnică este semnificativă doar dacă crește cu 10%, iar fraționalizarea religioasă și polarizarea sunt ne semnificative.³¹
- Creșterea demografică: aceasta poate conduce la deficite și competiție pentru resurse, care la rândul său, poate cauza tensiuni sociale ce pot escalada și lua dimensiuni naționale.³²
- Geografia poate afecta dezvoltarea prin instituții prin facilitarea accesului la rețele de comerț.

Totuși, în viziunea neoliberală, acești factori rămân doar factori de risc sau instrumente ale economiei, care nu cauzează neapărat conflict, ci depind de cum sunt gestionate tensiunile de către instituții și politici.

Analiza eșantionului din publicațiile *realiste* a evidențiat că, în ansamblu, problema cauzelor conflictelor, a fost prezentată pe parcursul a 9 articole, toate atribuind un *rol puternic factorilor economici*. În mod similar publicațiilor neolibérale, realiștii identifică subdezvoltarea economică și sărăcia ca principali factori declanșatori ai conflictelor, dar pornesc de la prezumția

²² Paul Collier, Anke Hoefler, Dominic Rohner, ”Beyond greed and grievance: feasibility and civil war”, în *Oxford Economic Papers*, Vol. 61, 2009, pp.4-12

²³ *Idem*, ”Post-conflict recovery: how should strategies be distinctive?”, în *Journal of African Economies*, Vol. 18., AERC Supplement 1, pp.101-102

²⁴ Robert Picciotto, *op.cit.*, p.545

²⁵ Ken Menkhaus, ”Vicious circles and the security development nexus in Somalia”, în *Conflict, Security & Development*, Vol. 4, No. 2, 2004, p.150

²⁶ Christopher Cramer, ”Does inequality cause conflict?”, în *Journal of International Development*, Vol.15, No.4, 2003, p.404

²⁷ Jelena Smoljan, *op.cit.*, pp. 236-237

²⁸ Brian Vincent Ikejiaku, ”The relationship between poverty, conflict and development”, în *Journal of International Development*, Vol.21, No.2, 2009, p.16

²⁹ Paul Collier, Anke Hoefler, „Greed and grievance in civil war” în *Oxford Economic Papers*, No. 56, 2004, p.577

³⁰ Richard Manning, Alexandra Trzeciak-Duval, ”Situations of fragility and conflict: aid policies and beyond”, *Conflict, Security & Development*, Vol. 10, No.1, 2005, p.108

³¹ Paul Collier, Anke Hoefler, „Greed and grievance in civil war” în *Oxford Economic Papers*, No. 56, 2004, p.576

³² M. K.Mlambo, A. B.Kamara, M.Nyende, *op.cit.*, p. i57

că războiul reprezintă, de fapt, rezultatul unor alegeri raționale de definire a intereselor și au la bază atât oportunitatea cât și motivația pentru a obține profit.

Argumentul principal al realiștilor este că riscul de conflict este considerabil mai ridicat în țările cu venituri mici și cu cât este mai mare PIB-ul cu atât este mai mic riscul declanșării unui război³³. Războaiele civile sunt în principal o problemă predominantă a săracilor, iar studiile cantitative demonstrează că PIB-ul este cel mai bun predictor al războiului civil: sărăcia presupune costuri de rebeliune mai mici, deci oportunități mai mari în acest sens și autoritatea slabă a statului precum și capacitatea scăzută facilitează mobilizarea insurgențelor în zonele periferice³⁴. Un alt aspect interesant invocat de realiști, cu privire la rolul puternic al factorilor economici în declanșarea conflictului, îl constituie deschiderea spre comerț a unui stat, prin prisma importanței pe care o are asupra creșterii economice. Țările care sunt deschise către comerț au un nivel ridicat al PIB-ului pe cap de locuitor, iar creșterea economică susținută este cel mai bun garant al păcii. Astfel, comerțul are impact asupra conflictului prin întărirea capacității statului de control al rebeliunii și reducerii motivației jafurilor³⁵. Motivul pentru care țările cu venituri mari sunt ferite de conflict este acela că pot menține pacea prin politici distribuționale la scară largă și prin cheltuieli pentru securitate și aliați externi³⁶.

Analiza a evidențiat o *deosebire majoră* între realiști și neoliberali în ceea ce privește sărăcia ca principala cauză a conflictului. Deși sunt de acord că majoritatea conflictelor au loc în țările cele mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, pentru realiști, nu sărăcia în sine este cauza principală, ci sărăcia în termeni politico-militari, definită în termeni de *capabilități* ale statului și mai ales, lipsa de infrastructură. Pe lângă PIB, alți indicatori sunt folosiți pentru a măsura capabilitatea și riscul conflictului: venitul celor mai săraci 10% din populație, densitatea drumurilor, procentajul populației care locuiește la oraș, infrastructura de comunicații³⁷. Argumentează că dincolo de un anumit nivel al autorității și capacității statului, aproape că nu mai există nicio oportunitate militară pentru insurgență.

La nivelul *factorilor sociali*, publicațiile realiste consideră că aceștia sunt *nesemnificativi*, și că deși nemulțumirile între diferite grupuri etnice, religioase, există, nu pot explica singure conflictul, ci mai degrabă sunt dependente de condițiile economice. Rolul *puternic* al factorilor sociali a fost evidențiat doar într-un singur articol asociat realismului, care susține că motivațiile construite social sunt cele mai importante și că motivele

economice se pot, cel mult, suprapune acestor motivații sau pot oferi o altă explicație pentru care indivizii se implică și sprijină grupurile armate³⁸.

Factorii politici par să aibă un rol *puternic* în declanșarea conflictului, articolele realiste insistă asupra bunei guvernante și a contractului social ca garant al păcii. Astfel, ruperea contractului social influențează negativ posibilitatea conflictului, deoarece, deși interesul economic poate fi motivant, conflictul violent este puțin probabil dacă țara are un cadru de reguli (formale și informale) care guvernează alocarea resurselor și rezolvarea pașnică a motivațiilor³⁹. Lipsa instituțiilor și politicilor democratice este de asemenea, asociată cu un risc crescut al apariției conflictului, deoarece dacă instituțiile sunt slabe nu pot controla efectele șocurilor economice asupra economiei și nici tensiunile sociale apărute⁴⁰.

In urma analizei factorilor politici, se poate spune că, din punct de vedere al cauzelor politice, există un consens puternic între realiști și neoliberali, în ceea ce privește importanța "bunei guvernante" și a contractului social pentru asigurarea dezvoltării. Asociat mai degrabă cu ideile neoliberale, acest aspect atrage atenția asupra diferențelor clare între abordările teoretice majore și orientarea mai degrabă, către neoliberalism. O altă asemănare cu ideile neoliberale reiese din importanța orientării comerțului către exterior și asocierea acestuia cu o preocupare mai mare pentru constituirea păcii.

La nivelul *publicației liberale*, factorul predominant a fost cel social. Deși consideră că există o puternică legătură între conflict și sărăcie, articolul susține că inegalitățile și clivajele culturale întăresc nemulțumirile de grup și facilitează declanșarea conflictelor⁴¹.

(Continuarea în numărul următor)

³³ Paul Collier, Anke Hoeffler, "Aid, policy and peace: Reducing the risks of civil conflict", in *Defence and Peace Economics*, Vol. 13, No. 6, 2002, p.436

³⁴ Helge Holtermann, *op.cit.*, pp. 56-58

³⁵ Ibrahim A. Elbadawi, Havard Hegre, *op.cit.*, pp.39-41

³⁶ Matthias Basedau, Jann Lay, "Resource curse or rentier peace? The ambiguous effects of oil wealth and oil dependence on violent conflict", in *Journal of Peace Research*, Vol. 46, No. 6, 2009, p.764

³⁷ Helge Holtermann, *op.cit.*, pp. 61-72

³⁸ Patricia Justino, "Poverty and violent conflict: A micro-level perspective on the causes and duration of warfare", in *Journal of Peace Research*, Vol. 46, No. 3, 2009, pp. 316-317

³⁹ Tony Addison, Mansoor Murshed S., "Debt relief and civil war", in *Journal of Peace Research*, Vol. 40, No. 2, 2003, p. 163

⁴⁰ Ibrahim A. Elbadawi, Havard Hegre, *op.cit.*, pp.40-57

⁴¹ Havard Hegre, Gudrun Østby, Clionadh Raleigh, *op.cit.*, pp.602-603